

STUDENTER SOM KUNSKAPSBÄRARE

En förstudie om studenter som kunskapsbärare mellan verksamhetsförlagd och högskoleförlagd utbildning i Fysioterapeutprogrammet, Sjuksköterskeprogrammet och Socionomprogrammet

CIRO APARICIO

OSMAN AYTAR

BOSSE JONSSON

JOHAN MOBERG

LILLEMOR NORDH

FÖRORD

Denna förstudie är resultatet av ett projekt om studenter som kunskapsbärare mellan högskoleförlagd utbildning (HFU) och verksamhetsförlagd utbildning (VFU) på Akademin för hälsa, vård och välfärd (HVV) vid Mälardalens högskola (MDH). Projektet är en del av HVV:s satsning om *Meriteringstid för pedagogisk utveckling läsåret 2013/2014*. Kriterierna för att erhålla projektanslag var att stödja nytänkande och utveckling som visar på hur man skulle kunna möta framtidens pedagogiska utmaningar och bidra till förbättrad utbildningskvalité, nytta och värde för akademins utbildningar och inom akademins utbildningsmiljöer förstärka samarbete och gemensam pedagogisk utveckling.

Undersökningsgruppen för denna studie har bestått av en lärare på Fysioterapeutprogrammet, två lärare på Sjuksköterskeprogrammet och två lärare på Socionomprogrammet. Denna sammansättning av gruppen har inte enbart bidragit till att förstärka samarbetet mellan våra professionsutbildningar och utbytet av lärande mellan kollegor, utan även möjliggjort att lyfta fram likheter och skillnader i studenternas kunskapsbärande mellan våra program.

För att vi fått denna möjlighet till en förstudie som presenteras i denna rapport tackar vi varmt HVV:s ledning och kollegor som haft ansvar för planering, bedömning och uppföljning av satsningen. Vi riktar våra varma tack även till studenter, handledare och lärare som ställt upp för intervjuer och delat med oss sina erfarenheter om studenternas kunskapsbärande mellan högskolan och verksamheterna.

Vi hoppas att denna förstudie bidrar till kunskaper om studenternas kunskapsbärande mellan högskolan och verksamheterna och kommer till användning i förbättrings-, utvecklings- och förändringsarbeten om detta kunskapsbärande.

Eskilstuna/ Västerås, 10 december 2014

INNEHÅLL

1	INTRODUKTION	1
2	METOD OCH MATERIAL.....	2
3	UPPLEVELSER AV STUDENTER SOM KUNSKAPSBÄRARE	3
3.1	Studenter som kunskapsbärare från högskolan till VFU vid det första VFU-tillfället	3
3.1.1	<i>Fysioterapeutprogrammet</i>	3
3.1.2	<i>Sjuksköterskeprogrammet.....</i>	4
3.1.3	<i>Socionomprogrammet.....</i>	5
3.2	Studenter som kunskapsbärare från VFU till högskolan vid det första VFU-tillfället	6
3.2.1	<i>Fysioterapeutprogrammet</i>	6
3.2.2	<i>Sjuksköterskeprogrammet.....</i>	7
3.2.3	<i>Socionomprogrammet.....</i>	7
3.3	Studenter som kunskapsbärare från högskolan till VFU vid det sista VFU-tillfället	8
3.3.1	<i>Fysioterapeutprogrammet</i>	8
3.3.2	<i>Sjuksköterskeprogrammet.....</i>	9
3.3.3	<i>Socionomprogrammet.....</i>	10
3.4	Studenter som kunskapsbärare från VFU till högskolan vid det sista VFU-tillfället	11
3.4.1	<i>Fysioterapeutprogrammet</i>	11
3.4.2	<i>Sjuksköterskeprogrammet.....</i>	11
3.4.3	<i>Socionomprogrammet.....</i>	12
3.5	Ytterligare resultat - kunskapsbärande mellan högskolan och VFU-platser	13
4	SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATSER	14
	REFERENSER.....	16

BILAGOR A. MISSIVBREV1

B. INTERVJUGUIDE.....2

1 INTRODUKTION

Frågor som handlar om relationen mellan yrkesutbildningars innehåll och dess relevans för arbetslivets krav på professionell kompetens är och kommer alltid att vara aktuella. I högskoleutbildningar där det ingår arbetsplatsförlagd praktik är relationen mellan högskoleförlagd utbildning (HFU) och verksamhetsförlagd utbildning (VFU) central. En grundläggande fråga, som inte har uppmärksammats i någon större utsträckning, handlar om hur de kunskaper som studenterna tar med sig från verksamheterna under VFU:n tas till vara och används på akademierna i utbildning, forskning och samverkan med lokala partners. Det är också av intresse att veta hur de kunskaper som studenterna når på högskolan, tas till vara i verksamheterna¹. En relevant fråga blir då i vilken utsträckning dessa kunskaper identifieras och betraktas som en tillgång i verksamhetsutveckling. På motsvarande sätt behöver vi veta hur de kunskaper som genereras i verksamheterna tas till vara på högskolan.

När det gäller högskolans yrkesutbildningar behöver vi också veta vilken roll HFU och VFU har för studenterna i deras begynnande professionella utveckling. Det finns ett behov av pedagogisk utveckling för att pröva metoder för att bättre utnyttja högskolan och verksamheterna som pedagogiska miljöer för att utveckla former för pedagogisk samverkan mellan HFU och VFU. Det skulle stärka studenterna i deras fortsatta professionalisering. Det vore också ett sätt att stödja lärarna på högskolan och handledare i VFU.

Professionell kompetens fortsätter att utvecklas under yrkeslivet kontinuerligt i en professionaliseringsprocess där ett samspel äger rum mellan beprövade erfarenheter och vetenskapligt baserade kunskaper. Det tillhör högskolans uppgifter att under utbildningstiden stimulera studenternas kritiska tänkande i en professionaliseringsprocess som varar under hela yrkeslivet.

Kunskap formas i olika sammanhang och tar sig olika uttryck med varierande anspråk på giltighet. Förenklat kan man säga att på universitet och högskolor formas kunskap med anspråk på vetenskaplig tillförlitlighet medan yrkeskunskap formas i yrkesutövning utifrån behov och krav som har sitt ursprung i specifika förutsättningar som verksamheten och de anställda har att förhålla sig till. I högre yrkesutbildning förväntas studenterna behärska båda formerna trots att de är olika. Det ställer lärare och handledare inför pedagogiska utmaningar som de förväntas hantera. Forskning om sjuksköterskors övergång från grundutbildning till verksamheter visar att de kan finna svårigheter i att tillämpa kunskaper som de har nått under utbildningen när de kommer ut i verksamheterna. Under utbildningen måste teori och värdegrund relateras till organisatoriska förutsättningar och yrkesmässiga villkor på arbetsplatserna (Jonsson m.fl., 2014). Samarbetet mellan högskola och

¹ Med "verksamheter" avses i den här rapporten de verksamheter där studenterna gör sin VFU och de verksamheter där studenterna kommer att arbeta.

verksamheter behöver utvecklas för att underlätta studenternas övergång till verksamheterna.

Mot den bakgrunden ovan är syftet med studien att undersöka studenternas, handledarnas och lärarnas upplevelser av studenternas kunskapsöverföring mellan högskolan och verksamheterna Fysioterapeutprogrammet, Sjuksköterskeprogrammet och Socionomprogrammet på Akademin för hälsa, vård och välfärd (HVV) vid Mälardalens högskola (MDH). Frågeställningarna är följande:

1. Vilka kunskaper bär studenter med sig från högskolan till VFU vid det första VFU-tillfället?
2. Vilka kunskaper bär studenter med sig från VFU till högskolan vid det första VFU-tillfället?
3. Vilka kunskaper bär studenter med sig från högskolan till VFU vid det sista VFU-tillfället?
4. Vilka kunskaper bär studenter med sig från VFU till högskolan vid det sista VFU-tillfället?

Avsikten med studien, som är explorativ, är att ta fram underlag för ett pedagogiskt utvecklingsarbete där vi med arbetsintegrerat lärande (Jonsson m.fl., 2014) som tillvägagångssätt vill pröva metoder för att integrera studierna under HFU och VFU för att ta till vara såväl det vetenskapliga och mer teoretiskt präglade innehållet som det handlingsinriktade och mer praktiska innehållet på yrkesprogrammen.

2 METOD OCH MATERIAL

Studien har en kvalitativ ansats där intervjuer har genomförts (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjufrågorna är semistrukturerade vilket innebär att intervjuer inleds med övergripande tematiska frågor och därefter ställs uppföljningsfrågor (se Bilaga B). Inför varje intervju skickades missivbrev (se Bilaga A) till intervjupersonen i fråga.

Intervjuer har genomförts och spelats in med två studenter, en högskolelärare och en handledare i VFU i vart och ett av de tre programmen. Valet av studenterna har skett med bekvämlighetsurval (Esaiasson m.fl., 2012).

Studenterna har intervjuats efter sin sista VFU-period vilken är förlagd till den sista respektive näst sista terminen i programmen. Därmed ville vi nå en så fyllig bild som möjligt av studenternas samlade erfarenheter av VFU och HFU, som det är möjligt inom ramen för det begränsade utrymme vi har haft till vårt förfogande. Intervjuerna genomfördes av lärare som undervisar på respektive program.

Respondenternas deltagande har varit frivilligt, de har informerats om studiens syfte och genomförande. Deras medverkan är konfidentiell, vilket innebär att endast de som har intervjuat respektive respondent vet vilka som har intervjuats (Vetenskapsrådet, 2011).

Intervjuernas utsagor har transkriberats och systematiserats efter respondenternas utsagor om sina erfarenheter av studenternas kunskapsöverföring mellan HFU och VFU. I citaten sätts förklaringar inom hakparentes. Tre punkter (...) i citat innebär att citatet i fråga inte är ett sammanhängande citat utan sammanslagning av kortare citat.

3 UPPLEVELSER AV STUDENTER SOM KUNSKAPSBÄRARE

I detta avsnitt redovisar vi resultat av intervjuer med studenter, handledare och lärare från våra samtliga tre professionsutbildningar, Fysioterapeutprogrammet, Sjuksköterskeprogrammet och Socionomprogrammet. Det görs i förhållande till våra tematiska frågor avseende studenternas kunskapsbärande mellan högskolan där de verksamer som studenterna haft sina praktikplatser inom ramen för de första och de sista tillfällena av sin VFU. Ytterligare resultat som framkommit i intervjuer, utöver studiens frågeställningar, redovisas i ett separat avsnitt nedan.

3.1 Studenter som kunskapsbärare från högskolan till VFU vid det första VFU-tillfället

3.1.1 Fysioterapeutprogrammet

Studenterna inom Fysioterapeutprogrammet anger att de tar med sig kunskaper om anatomi, fysiologi, sjukdomslära, hur kroppen ser ut, startkortspärmen från programmet och övriga fakta avseende hur man gör saker och ting. En av studenterna påpekar att man tar med sig ”grunden jag hade att stå på när jag skulle möte mina patienter där då”. En student nämner eventuella spänningar mellan de kunskaper som de tar med sig och hur de i verksamheterna tar emot dessa kunskaper, men studenten ser inget problem i detta:

Fakta och sånt, hur man gör saker, det känner jag att det just kommer från högskolan. ... Sen tycker jag också att dom kan säga att ni gör så här men jag gör så här. Och mer liksom diskutera det, men dom har inte varit på något vis liksom avfärdande från det.

Handledaren nämner i likhet med studenterna att studenterna tar med sig mycket teoretiska kunskaper. Vidare påpekar handledaren att studenterna har med sig bra frågor och en helhetssyn från högskolan. Men i möten med människor i praktiken är studenterna helt nya enligt handledare som i sin tur markerar följande:

Det är ju väldigt varierande vilka erfarenheter de har från sig själva, att vissa kan ju ha varit inom vården innan och vissa kommer helt färska. Så beroende på vad man har innan är ju skolan väldigt avgörande på vad dom ger.

Utöver de teoretiska kunskaperna inom utbildningen, vilka nämns även av studenterna och handledaren, anger läraren att de tar med sig vad fysioterapeutens profession är, vad man gör som sjukgymnast, lagar som man styrs av, olika metoder för "att kunna undersöka de här patienterna som det är de som är beroende av. Så det är ju allt det där som de måste ha med sig när de kommer till VFU. Enligt läraren tar studenterna med sig många saker från högskolan till verksamheterna vid den första VFU:n:

Väldigt mycket, de har ett jättestort smörgåsbord. Och det är det VFU:n handlar om är egentligen att sätta ihop de här olika delarna på smörgåsbordet och förstå när man ska plocka de ena och när ska man plocka de andra.

3.1.2 Sjuksköterskeprogrammet

Att ta med sig "ett nytt synsätt ut i praktiken tack vare teorierna än att jag faktiskt medvetet använde mig av någon specifik teori eller kunskap", nämner en av studenterna även om båda studenter anger att de upplevt en viss osäkerhet i början på grund av att de var nya, hänt mycket i verksamheten. En av studenterna uttrycker denna ovisshet som följande: "Visste inget och kände mig som ett blankt papper. Visste inte hur de boende kom in på boendet från början. Ungefär som att man inte vet hur bilden kommer in i teven. Visste inte hur alla kunde." Men trots all ovisshet och liknande hade de med sig en hel del från högskolan, enligt en student:

Till en början kändes det mest som att jag tog med mig de rent praktiska kunskaperna till VFU:n, kunskaper om vårdhygien, bemötande, lyftteknik och sånt. Men i efterhand kunde jag se att även de rent teoretiska kunskaperna om konsensusbegreppen och sånt hade följt med från högskolan till VFU-platsen.

Handledarens utsagor stämmer överens med studenternas om att de är nya, kan inte vissa saker, men "de lär sig fort, i alla fall allra flesta" och "de är så duktiga, det måste jag säga". Det är också intressant hur studenterna genom sina frågor både lär sig nya saker och väcker nya tankar hos personalen i verksamheterna:

De ställer bra frågor. Ibland svårt att svara, men i alla fall bra frågor, sånt som man inte ens tänkt på själv när man jobbar med det här. Där ser man hur viktigt det är med de nya ögonen som kommer och ser en massa saker och ställer frågor. Då stasar man ju armen först. Sen brukar jag knäppa lite på venen för att den ska synas bättre. Det frågade hon om varför jag knäppte sådär. Hon hade aldrig lärt sig eller sett att man kan knäppa för att få fram ådern bättre. Sånt som jag aldrig tänkt på det frågade hon. De lär sig såna där praktiska knep hos oss.

Läraren påpekar variationen mellan olika verksamheter som i sin tur innebär att det blir inte ”samma för alla”, därför blir det så att ”studenterna har nog fullt upp med att hitta sig själva och försöka lära sig hur avdelningarna fungerar”. Vad gäller relationen mellan det som de lär sig i högskolan och dess användning i praktiken nämns en aspekt som kan vara ett område för förbättringsarbeten:

Vi vet ju att studenterna har läst grundbegreppen och att de måste försöka få vårdvetenskapen att rimma med praktiken. Studenterna tycker att det är, vad man ska säga, abstrakt emellanåt. ... Vi får kämpa för att inte studenterna bara ska vara medicinskt inriktade, så att de inte tror att omvårdnaden bara består av att lägga om sår och ge injektioner.

3.1.3 Socionomprogrammet

I likhet med studenterna de andra programmen tar studenterna med sig både teoretiska och praktisk kunskaper till verksamheterna. Att de har mycket att tänka på och försöker att tillämpa kunskaper, även maktrelationer som nämns av en student, kommer fram i intervjuerna. En av studenterna uttrycker detta som följande:

Ja, men vi hade precis haft kursen om dokumentation. För det tyckte jag att det var bra, för att vi fick skriva mycket för att dokumentera. Bemötande, också hade vi pratat mycket i skolan, hur viktig det var eller hur viktig den är. Jag hade ingen erfarenhet om socialt arbete och det fick jag då omsätta den i praktiken.

Handledaren påpekar en del aspekter som i sin tur är kopplade till studenterna bristande erfarenheter av verksamheterna:

Då känner jag att de som kommer på VFU1 har en ganska icke specifik inriktning. Man är ganska öppen, man är lite nyfiken. Jag upplever inte att man kommer och har ett bestämt mål eller en önskan med sin VFU, utan mer att ja, ofta kanske man har väldigt liten eller obefintlig praktisk erfarenhet av socialt arbete. Och tanken där är ju att man ska iaktta.

Nyfikenheten ”att mer orientera sig inom socialt arbete” nämns av läraren. Ifrågasättande avseende hur saker och ting görs på det och det andra sättet och kopplingar till en del teorierna är också en del av denna orientering, enligt läraren. VFU erbjuder också möjligheten att man tillsammans med handledare reflekterar över kunskaperna, enligt läraren. Mer försiktighet är en viktig aspekt vid den första VFU:n enligt läraren:

Vid den första är de mer försiktiga. Jag tror att kanske är de inte ens själva riktiga gör kopplingar till kunskapskällan de har med sig. Ja, ja ibland kan de säkert se. Det beror också på handledare. Om handledare är intresserad kan det öppna upp och studenter upptäcker kunskaperna.

3.2 Studenter som kunskapsbärare från VFU till högskolan vid det första VFU-tillfället

3.2.1 Fysioterapeutprogrammet

Kontakten med patienterna och att få se saker och ting i praktiken upplever båda studenter att de tar med sig från VFU till högskolans. Det är på något sätt ”det rena handlaget i att undersöka”. Erfarenheterna delas med andra studenter vilket kan öppna vägar till kunskapsutbyte. En av studenterna sammanfattar kunskaper från VFU som följande:

Hur man betar sig med en patient i olika sammanhang. Dels där man då tar en anamnes och verkligen pratar om problemet men också liksom hur man kanske på ett sjukhus hur man bara ska gå in och kolla någonting. Hur man ska bete sig i ett möte och hur man ska bemöta olika typer av patienter och hur man ska lära sig hur man liksom, ja hur man liksom, vilken nivå man ska ligga på, känna av olika patienter och alla är ju inte lika så. Och liksom veta. Och samma sak när man tränar med en patient, hur ska man bete sig då?

Möten med patienterna nämns också av handledaren, men det är mycket mer som händer vid VFU, enligt handledaren:

Jag hoppas absolut att de tar med sig ehh... mötet, mötet med patienterna, för det är ju något som dom inte får på skolan. Där tränar man ju på sina kamrater och likande. Ehh... så jag tänker själv att man får med sig mötet, hur man ska bete sig, hur man ska, hur ens kroppsspråk, hur du sitter, hur du talar, ehh... om du har handskar och förkläde på dig, vad det ger för intryck mot en patient.

Patienter kan vara ledsna och oroliga ibland och det är viktigt att ”se patientens helhet”, enligt handledaren som påpekar att studenter tar med sig många tankar från högskolan, ”men det är väl på praktiken som vi får sätta det i prov”.

Läraren kopplar saker som studenterna sett i VFU till utveckling av undervisning: ”Vi förändrar ju själva utbildningen utifrån saker som kommer upp ifrån VFU eller från handledarna eller från klinik på något sätt.” Seminarierna under VFU handlar om det möjligt för studenterna att koppla samman de teman som de lärt sig tidigare och uppgifterna till ”vad det sett och provat att tillämpa” i VFU. Vidare påpekar läraren:

Och samma sak med examinationer i de kliniska kurserna, att vi har haft ett starkt samarbete med klinikerna och studenterna för den delen också för att ta fram hur den här examinationsformen ska se ut för att det ska bli så verklighetstroget som möjligt. Att vi examinerar så verklighetsnära som vi kan på skolan.

3.2.2 Sjuksköterskeprogrammet

Även om allt i den ”teoretiska idealbilden” inte stämmer med ”verkligheten” blir läsning och förståelse av teorin lättare att sätta i sammanhang efter första VFU, enligt studenterna. En av studenterna formulerar detta som följande:

Kunskaperna från högskolan fick ett någorlunda sammanhang och det tog jag ju med mig tillbaka till högskolan och resten av utbildningen. Kanske var det en del saker som var omedvetna. ... Det blev på nåt sätt lättare att förstå det man läste i böckerna när jag kunde relatera till något som fanns därute i verkligheten. Man kunde sätta bilder på något man läste i teorin.

Studenterna lär sig mycket som de tar med sig tillbaka, enligt handledaren. Hur man jobbar ute med omvårdnaden, olika material, rutiner och ”lite om varför man jobbar just så”, är några av de saker som bäddar för kunskaper från VFU tillbaka till högskolan. Vidare nämner handledaren:

Men så har de fått en grund att stå på i alla fall och det räcker långt. Hos oss får de lära sig att ta blodtryck och puls, sånt som vi jobbar med hela tiden och det är bra att de får testa och lära sig. Jag tycker också att studenterna verkar lära sig hur man är mot patienterna och dom anhöriga. I början är de mest tysta bredvid, men sen tar de egna initiativ och man ser hur de växer och inte är så blyga. Sånt är skönt att se.

Studenterna prövar de kunskaper som de har lärt sig i de teoretiska kurserna, enligt läraren och vidare påpekar att upplevelser om hur väl teorin slår ut i praktiken varierar. VUF:n erbjuder även möjligheten att det de har lärt sig i den kliniska utbildningen ges fotfäste i reella händelser enligt läraren:

Kliniken har då visat sig ge dessa studenter ett sammanhang som de tidigare inte har haft. Där kan de ta höjd i sammanhanget från praktiken i följande utbildningsaktiviteter, diskussioner och studieuppgifter. Det ser jag som den märkbara utvecklingen om man jämför före och efter klinisk utbildning.

3.2.3 Socionomprogrammet

Att se mer arbetssätt, ”mer hur man gör inte vad man egentligen gör” med andra ord mest konkreta saker kopplas till den första VFU av en av studenterna. Att komma i kontakt med isolerade enskilda isolerade situationer inom behandling, nämns också som en viktig aspekt. ”Jag vet inte, jag har så svårt att sätta ord på. Det var mitt första möte med socialt arbete. Det var ganska så här, inte chockande”, säger en av studenterna och fortsätter vidare:

... men att det fanns en annan verklighet, stark känslomässig alltså. Jaa, det öppnade mina ögon för en annan verklighet än jag hade sätt efter ett ganska skyddat liv. Det har man hört talas om och sett, men nu fick jag verkligen träffa de här människorna. Hm ... jaa, alla samtal som vi hade, det blev jätte känslösamt för mig. Och vara där, och möta alla kvinnorna och så, och jätte lärorikt också. Hur systemet liksom samhället funkar. Hur utsatta en del människor

kan vara, de faller mellan stolarna, det finns ingen som hjälper dem. Jo, allting kanske går inte till som står i alla böcker, det tog jag med mig.

Handledaren nämner också att studenterna ”kan få med sig en ganska bred erfarenhet så att man blir ivrig att lära sig mer teori” och kopplar kunskaper från VFU till att vara kritisk gentemot teorier och inte ta de som en ”kakform”:

Jag tror att man kan bli få mer kritisk blick på teorierna genom och varit ute på sin VFU. Man ser att det som står i böckerna kanske ibland är näst intill omöjliga att genomföra i praktiken och därför tror jag att teorin blir mer levande om man vågar ifrågasätta den, för man ser den går inte att följa till punkt och det är inte en kakform som bara passar utan man måste göra individuella bedömningar, man måste kunna vara lite flexibel som även myndighetsperson ibland för att systemen ser ut så och just att man får erfarenhet av att träffa många klienter med olika bakgrund.

Läraren upplever också att studenterna tar med sig mycket från VFU till högskolan:

Det jag tänkt på i första hand, det är ödmjukhet, att socialt arbete är komplicerat. Kunskaper behövs. Ska fungera bra socialt arbete behöver jag mina kunskaper. Någon bekräftelse, ödmjukhet. Stort fält. Vid första seminarium får de lyssna på varandra. De är olika grupper från olika verksamheter. Bilden av socialt arbete, vilket område man kan jobba. Efter utbildning vill jag göra det, inte göra det. På något sätt orientering. Bemötande i området är också viktigt. De tänker mycket.

3.3 Studenter som kunskapsbärare från högskolan till VFU vid det sista VFU-tillfället

3.3.1 Fysioterapeutprogrammet

Till skillnad från den första VFU:n bär studenterna med sig även tydliga praktiska kunskaper vid sidan av fördjupade teoretiska kunskaper från högskolan till den sista VFU:n. Det finns även möjlighet att väva in erfarenheter från den första VFU:n i den andra VFU:n. Vidare upplever en av studenterna att ”man känner ändå att man kan mer, liksom skapat sig en mer egen identitet i sitt jobb till den sista praktiken, än vad man hade i den första”. På grund av allt detta finns det möjlighet att bli bemött på annat sätt vid den sista VFU:n än vid den första VFU:n:

De lät ju oss vara mer självständiga och det kändes inte som att det var på samma nivå som om man jämför med den första perioden att jag verkligen var om man ska kalla det elev och att var där att lära från min handledare. Så var det ett mer jämställt förhållande i kunskapsnivå kan jag tycka.

Handledarens synpunkter stämmer överens med studenternas, de tar med sig fördjupade kunskaper som behövs för specifika behandlingsåtgärder. Då kan de vara med i behandlingar

mer, enligt handledaren. Denna grund vid den sista VFU:n bäddar för att genom att ställa frågor till studenterna lär även handledarna saker som studenterna lärt sig i högskolan eller från en annan praktikperiod. Vidare påpekar handledaren att hen utvecklar ett metaperspektiv på sin egen yrkesutövning:

Det blir faktiskt ett bra utbyte och det gör ju också mycket att man som handledare måste tänka till. Och studenterna ifrågasätter ju varför det är så här. Varför ska vi göra såhär? ... och det är ju jättebra. Ibland så kör man bara på i sitt vanliga vardagsjobb. ... Jag tycker det är ett bra utbyte, jag får färdigheter av att vara handledare.

Studenterna tar med sig ett smörgåsbord av behandlingsmetoder, men ”VFU ska handla om att sätta ihop det här nu då”, enligt läraren som vidare påpekar att de ska kunna undersöka. Det handlar inte bara att laga den ”skadan” utan även handlar om att stötta patienten för att kunna laga ”skadan”, enligt läraren. Läraren nämner en annan dimension i möten mellan studenter och handledare:

Många handledare uppskattar att ha studenter därför att dom får reda på lite senaste nytt. Ja vad det är som det finns evidens för idag. Så istället för att handledarna själva ska söka litteratur eller läsa artiklar så tycker de att de kan ta en genväg och få det här av studenterna.

3.3.2 Sjuksköterskeprogrammet

Ömsesidigt lärande och utbyte nämns, i likhet med studenterna på Fysioterapeutprogrammet, av en av studenterna. Med färsk kunskaper från professionsblock 3 gör möjligt att handledare lär sig av kunskaper från högskolan. En student nämner att man lärt sig tänka på ”annat sätt” som handlar om kritiskt tänkande och det man brukar prata om i klassen. Även om det finns skillnader mellan olika VUF-tillfällen är det inte uppenbart vad man lärt sig, enligt en av studenterna:

Det är skillnad mot första gången som jag stod där på äldreboendet. Nu har jag varit på flera ställen och lärt mig massor med mer, samtidigt som jag lever med den där känslan, du vet blåbäret. som vi sa, man tror att man vet och sen vet man ju egentligen inte ett dugg. Det är som en osäkerhetskänsla som spelar en ett spratt hela tiden.

Enligt handledaren får studenterna ny fart när de vet att ”det är slutet och de ska snart jobba med det här”. De vill veta vem man ringer om man undrar över något, var olika saker finns etc. och handledaren tror att ”det är känslan av att stå själv med ansvaret”. Studenterna får möjlighet också att reflektera över situationen och ”komma med egna förslag på hur vi skulle ha kunnat hantera känslor på ett annorlunda sätt inför patienten”, enligt handledaren som också säger:

De är så otroligt duktiga, de flesta. Men de vet oftast inte själva hur duktiga de är, de ser det inte själva. Men jag ser det. De imponerar åtminstone på mig, vet exakt hur de ska tänka kring det de har med sig från läroböckerna och de är värtaliga också. Lätt för att uttrycka sig. Det märks att de är på gång.

Läraren påpekar att det finns nervositet och stress hos en del studenter innan seminariet även om man inte kunnat identifiera varför. Men läraren ser en utveckling jämför med den första VFU:n:

Där ser jag en tydlig utveckling ändå. Jag träffar studenterna och ser hur mycket de har förändrats i sitt tankesätt, hur de diskuterar runt teorierna. De flesta i alla fall, de klarar av det bra. ... De lär sig mycket i den kliniska utbildningen och sen har de ju alla teoretiska inslag med sig också.

3.3.3 Socionomprogrammet

Kunskaper förs ihop ju längre man gått på programmet i stället för att vara enskilda delar, enligt en av studenterna. "Teorin, lagstiftning, praktik alla delar går ihop, man bli mer handlingskraftiga, den här gången, man har mer kött på benen liksom typ i verkligheten", uttrycker en student. Kritiskt tänkande, reflekterande och ifrågasättande nämns av båda studenterna, men det händer mer än så vid den VFU:n:

Man tänker mycket mer kring, man analyserar mera kring det man gör för att få lära sig hur man hanterar en situation, man kan liksom kritiserar sig själv. Mer jag lär mig, mer självkritisk blir jag, man analyserar sig själv mer, på den här praktiken. Det är tecken att man har blivit mer kritisk. Dels mot sig själv: Tänker jag rätt? Dels mot verksamhet: Har dem verkligen rätt?

Handledaren nämner att studenterna tar med sig mycket mer teori och möjligheten till att prova på:

När man kommer andra gången så dels har man med sig mycket mer teori. Det blir mycket mer tydligare, man tänker lite kring, ja som mitt i fall, i mitt arbete: socialtjänstlagen, att står det inte så här, att man börjar resonera lite så här. Man har olika teorier med sig som man vill prova, man vill titta närmre på det. Det tycker jag är bra att man har lagt om det att man ska ha det med sig en teoretisk utgångspunkt, och liksom jobba i sin VFU utifrån den. Det blir lättare för mig som handledare också. För jag kan tillämpa ett ganska brett spektra, lite olika delar in i mitt arbete och det kan vara svårt, för att man inte jobbar enhetligt.

Läraren nämner barnperspektivet, som något som studenterna har tagit med sig till verksamheterna, men det är svårt att peka på "de rena kunskapskällorna" enligt läraren. Vidare påpekar läraren att de kunskaper som studenterna bär med sig leder till diskussioner, även om man har "vaga" kunskaper om dem. Fördjupning i diskussioner, ökad nyfikenhet och kritiskt förhållningssätt vid den sista VFU:s nämns av läraren.

Ja, de efterlyser även vid ettan [VFU I] kanske teori, de säger att vi jobbar efter det och det. Men att det aldrig blir fördjupade diskussioner om vad man menar MI [Motiverande samtal], vad man menar anknytningsteorin och hur lång tillbaka till teorin, går man tillbaka till Bowlby [John Bowlby som utvecklade teorin] eller stannar man vid den senaste boken som kommit ett halvt år sen. Där tror jag att studenterna har bekymmer. De kan använda dessa vid första [VFU] också. De kan kasta in olika begrepp, teorier och metoder, men kanske blir inte någon

riktig diskussion igång. Vid andra [VFU] har studenterna teoretiskt beredskap, eftersom de får vara med och välja område. De kan förbereda sig inför det område som de ska ha praktik.

3.4 Studenter som kunskapsbärare från VFU till högskolan vid det sista VFU-tillfället

3.4.1 *Fysioterapeutprogrammet*

Konkreta erfarenheter av möten med patienter och att få en helhetsbild av verksamheter nämns av båda studenter. Att prova på ”hela den här kedjan” från undersökning till att kanske få tillbaka en patient utan att ha blivit bättre eller sämre nämns av en student. Erfarenheter diskuteras också med andra studenter. Vidare påpekar en student följande:

Man tar med sig någon typ av liksom självförtroende på ett sätt, att man tar det jag gjorde fungerar verkligen, jag inte bara hört det, utan jag har sett det, och då får man en annan bild av det. Och kanske åt andra hållet också att man har provat på och att det inte funkar, att man får en annan bild på hur det är att behandla på något vis.

Handledaren nämner utbyte av kunskaper mellan handledare och studenter. Kunskaper kan vara både teoretiska och praktiska. Ifrågasättande av saker och ting i stil med ”Varför ska vi göra så här?” kommer fram i intervjun med handledaren. Vidare anger handledaren:

Mycket självständigheten. Att vi får termin femmor så tänker vi att de här ska ha kommit så pass långt att vi ska kunna släppa dom. ... De får ta med sig känslan att prova saker själv. Att göra saker själv. Sen att vi finns i närheten det är en helt annan sak, men de kan få en självkänsla av att klara arbetet. ... Du får göra kanske behandlingar beroende på vilket område du är inom självklart, men att du kan göra saker, du kan styra över, vad du vill behandla, se effekten av det.

Läraren gör koppling till tidigare VFU-perioder:

Egentligen skulle jag vilja säga att det är samma svar på den frågan. För upplägget är det samma. Det är bara att i första perioden har fokus på undersökning och sista perioderna är fokus på behandling. Den är egentligen genomgående i alla fem VFU perioder. Det spelar ingen roll vilken period.

3.4.2 *Sjuksköterskeprogrammet*

Att bli lite ”expert på att få ihop saker snabbare” och att ”knyta ihop säcken och få ihop allt till en helhet” nämns av studenterna. Detta skapar en viss säkerhet och det uttrycks av en student enligt följande:

Var det nog mest en personlig säkerhet jag tog med mig från praktikplatsen nu. ... Jag känner mig mycket mera säker nu, men sen är huvudet ändå fullt av en massa frågor och lite pirrigt om jag ska klara av det eller så.

Handledaren nämner flera aspekter som studenterna tar med sig från sista VFU:n till högskolan. Ansvar att göra bedömningar av olika patientfall, mer eget ansvar i prioriteringar i arbetet, säkrare omvårdnadsdokumentation, träningen i att se helheter och konsekvenser, rutiner, träningen i att ta lika mycket ansvar som om de arbetade som sjuksköterskor, bemötande i olika situationer, samarbete på arbetsplatsen, sjukdomssymtom, organisationen och ansvarsfrågor är de saker som studenterna tar med sig till högskolan vid detta tillfälle.

Enligt läraren syns en progression som grundas i att studenterna har erfarit delar av klinisk verksamhet i långa perioder i den här fas som studenterna är nästan färdiga med sin utbildning och vidare påpekar läraren:

Det jag har reflekterat över, är att studenterna har förändrat språket och användning av begreppen. De talar som sjuksköterskor och resonerar vant om läkemedel, behandlingsformer och till och med rutiner vid olika undersökningar. Jag tolkar det som att studenterna gör sig klara och "bäddar" för att bege sig in i arbetslivet. Det är svårt att veta om språkutvecklingen har skett under den sista perioden, eller om det är något som utvecklas under tiden utbildningen pågår.

3.4.3 Socionomprogrammet

I den andra VFU:n lär man sig "allt runt omkring", enligt en av studenterna. Att analysera mer och att vara självkritisk nämns också av studenten, vilken är i linje med upplevelserna kring kunskapsbärande från VFU till högskolan vid den första VFU:n. En av studenterna lyfter fram mer konkreta kunskaper från VFU:

Att socialtjänsten, att inte funkar så smidigt alla gånger och så där, tänker jag. Och det var också mellan myndighet och resurssidan så, som jag inte hade tänkt på innan så riktigt. Myndighet jobbar på sitt sätt, resursen jobbar på sitt sätt. Det var också mycket dessa praktiska saker mer den här gången: hur man arbetar liksom att dokumentera i VIVA. Vi gjorde dessa självskattningar genom digital journal. Lärde mig läsa av sådana skattningar och såna saker. Så jag tror vi fick se på någon gång här i skolan, men bara jag hade ett jätte vagt minne av det.

Handledaren anger att de uppmuntrar studenterna till att våga ifrågasätta och vara kritiska på varför man gör så eller varför man inte arbetar på annat sätt och påpekar vidare:

Det försöker jag ju uppmuntra studenterna till för då blir det ju intressant. Då blir det ju en dynamik i hur man arbetar och jag kan få nya infallsvinklar, för jag är inte fullärd och kommer aldrig vara fullärd i socialt arbete. Det tänker jag alltid är intressant och därför försöker jag alltid ha en sådan dialog med studenterna.

Läraren nämner att studenterna är inne i "en kunskapsmodell, där de redan börjar bli professionella". Därför kan de uppfattas som "besvärliga" vid VFU 2 i bemärkelsen att de söker specifika kunskaper då, enligt läraren och påpekar följande avseende det som studenterna tar med sig från verksamheter till högskolan:

Eftersom den första VFU:n var mycket att man ska lära sig, orientera sig i verksamheter, i viss mån den här uppgiften som de skulle jobba med, störde lite grann dem att jag ska gå in och imitera socialsekreterare, tänka själv. Från början hade de lite negativ inställning mot uppgiften. Men sen när det gick in sade några att det var jätte intressant att lyssna på varandras rapporter, fördjupade kunskaper. Nånstans är de lite imponerade av varandra, avseende vad de lyckat med under de tio veckorna. Det finns någon stolthet i det.

3.5 Ytterligare resultat - kunskapsbärande mellan högskolan och VFU-platser

I intervjuerna har det kommit fram ytterligare aspekter än de som nämns i de föregående avsnitten. De här aspekterna kan vara utgångspunkter för vidare utvecklingsfrågor avseende studenterna kunskapsbärande mellan högskolan och verksamheter vid VFU. En summering av de mest centrala aspekterna är följande utan att göra preciserade kopplingar till respektive program som ingår i denna studie.

1. Att ha mer utrymme för de praktiska delarna i utbildningen så att studenterna känner sig säkrare vid kontakten med patienter eller brukare.
2. Att handledarna mer måste lyfta frågorna om "vad", "hur" och "varför man ska lära sig.
3. Att praktikplatserna inte enbart var inställda på att studenterna ska lära sig av dem, utan även de ska kunna lära sig av studenterna.
4. Att studenterna ska kunna presentera sina slut-PM eller rapporter även för verksamheterna så att de får också en bild av vad som hänt.
5. Att ha mer utrymme för lärarnas besök i VFU-platser.
6. Att uppdatera och bjuda in handledarna till aktiviteter på högskolan, så att de vet vad som är och vad som inte är nytt.
7. Att ha ett större fokus på relationen mellan handledare och student vid överföring av klinisk kunskap.
8. Att utveckla grundsynen på VFU ännu mer att verksamheterna ska uppfatta studenterna som kommande kollegor, inte som belastning för verksamheten.
9. Att rutiner för kartläggning av kunskapsbärande mellan högskola och verksamheterna förbättras både hos högskolan och verksamheterna så att styrkor och svagheter identifieras i tid.

Som framgår av temana ovan kan de vara intressanta för samtliga program i denna studie och samarbetspartners kring VFU.

4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Syftet med den här studien har varit att bidra med underlag för pedagogisk utveckling av de tre professionsutbildningarna på HVV, d.v.s. fysioterapeututbildningen, sjuksköterskeutbildningen och socionomutbildningen. Vi har intresserat oss för studenternas roll som kunskapsbärare mellan högskolan och de verksamhetsförlagda delarna (VFU). Det är en central aspekt som efter vad vi kan förstå inte har undersökts i någon större utsträckning. Genom att nå mer kunskap om hur den processen ser ut, får man tillgång till ett bredare kunskapsunderlag för pedagogiskt utvecklingsarbete.

Vård och omsorg befinner sig i kontinuerlig förändring, mot bakgrund av sociala, ekonomiska och tekniska förändringar i omvärlden. Patienter och brukare är inte längre de samma. VFU har betydelse genom att studenterna där ska pröva teoretisk och praktisk kunskap mot varandra. Det behöver därför utvecklas metoder för att bättre stärka samverkan kring studenternas kunskapsöverföring mellan högskola och sociala och kliniska verksamheter. Arbetsintegrerat lärande är ett pedagogiskt arbetssätt där syftet är att integrera kunskap som förmedlas och genereras på högskolan med erfarenhetsbaserade kunskaper som formas i verksamheterna (Jonsson m.fl., 2014).

Under utbildningstiden sker en successiv progression i studenternas kunskapsutveckling. Den professionalisering som kommer att pågå under hela yrkeslivet inleds. I sin vandring mellan högskola och verksamheter skaffar sig studenterna en förståelse för innebörden i och betydelsen av att pröva vetenskapligt genererad kunskap och praktisk kunskap mot varandra. Under handledningen i VFU tränar studenterna ett kritiskt förhållningssätt genom att med stöd från studierna på högskolan ställa frågor om hur och varför yrket kan utövas. Det stimulerar i sin tur handledarna att reflektera kring yrket och att inta en mer kritisk och utvecklingsinriktad hållning. Kunskapsutvecklingen blir ömsesidig när olika former av kunskaper och yrkeserfarenheter prövas mot varandra av olika aktörer. Intervjuerna vittnar om att det är särskilt tydligt under handledningen på VFU.

Under den första VFU-perioden tränar studenterna sig i att behärska rutiner som hör till yrkesutövandets grunder. Studenterna stiftar för första gången bekantskap med vad som hos Höghjelm (1998) benämns som yrkeskultur. Det är helt enkelt ett yrkeskunnande som informellt överförs över tid genom kollektiva yrkeserfarenheter, och som ofta har en normativ karaktär.

Den professionella kunskapen är både generell och situationsspecifik. När studenterna återvänder till högskolan har de börjat de bilda sig en uppfattning om vilka krav och förväntningar som kommer att ställas på dem i deras kommande yrkesutövning. De har sett att varje situation de möter är unik. Som enskilda yrkesutövare och medlemmar i en yrkeskultur kommer de att utifrån sina generella och grundläggande kunskaper forma en yrkespraxis som genom att den är erfarenhetsbaserad, uttrycker deras egen individuella kompetens som finner sin tillämpning i specifika situationer och som har utvecklats parallellt med anammandet av en yrkeskultur. Studenternas professionalisering kan i det här sammanhanget sammanfattas som att de under utbildningen träder in i yrkeslivet som noviser eller avancerade nybörjare för att efter ett par års erfarenhet som yrkesutövare närma

sig ett kunnande som experter (Benner m.fl., 2009). Samtidigt sker en process där yrkesidentiteten börjar ta form, vilket intervjuerna vittnar om. Redan under den första VFU-perioden når studenterna ett visst mått av självständighet.

Som ett inslag i professionaliseringen närmar sig studenterna också under utbildningen successivt och i allt större utsträckning ett metaperspektiv, vilket är ett led i deras professionalisering. Lärarna talar exempelvis om att studenterna utvecklar förmågor att kunna göra olika val för att komma fram till hur och varför yrket ska utövas i olika situationer. Det handlar om att lära sig att välja och välja bort, att prioritera och att sortera kunskapen och använda den kunskap som behövs i den aktuella situationen. Praktisk yrkesteori är ”den enskildes föreställningar om praktiken och om den samlade handlingsberedskapen för den praktiska verksamheten” (Lauvås & Handahl, 2001, s. 206). Man kan säga att det är ett övergripande syfte för utbildningar med VFU, att skapa förutsättningar för studenternas formande av en egen praktisk yrkesteori.

Under den senare delen av utbildningen försöker studenterna ta till vara tiden så effektivt som möjligt. De har blivit medvetna om vad de kan och även om vad de inte kan. De känner oro för hur de ska leva upp till den roll de får när de är nyutbildade i yrket. De anstränger sig för att bli så väl rustade som möjligt som yrkesverksamma. Det gäller så väl de teoretiska kunskaperna som de praktiska. Här finns utan tvekan ett behov av pedagogisk utveckling. På kort sikt finns behov av att underlätta övergången för nyutbildade till att bli yrkesverksamma. På lite längre sikt handlar det om att undvika tidiga avhopp för yrket, vilket är en uppenbar risk, inte minst för sjuksköterskor (Pennbrant m.fl., 2013). Där tillhandahåller arbetsintegrerat lärande möjligheter för att utveckla den professionella kunskapsutvecklingen och stärka studenterna och de nyutbildade när de kommer ut i verksamheterna (Jonsson m.fl., 2014).

REFERENSER

Benner, P., Tanner, C.A., & Chela, C. A. (2009) *Expertise in nursing practice. Caring, clinical judgment and ethics*. New York: Springer.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Höghjelm, R. (Red) 1998. *Från Wittgenstein till degknådning. Om yrkeskunskap och yrkeskultur*. Stockholm: HSL.

Jonsson, B., Skyvell Nilsson, M., Pennbrant, S. & Dahlborg Lyckhage, E. (2014). From work integrated learning to learning integrated work. *Journal of Nursing Education and Practice*, 4(11), 91-100.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lauvås, P. & Handahl, G. (2001). *Handledning och praktisk yrkesteori*. Lund: Studentlitteratur.

Pennbrant, S., Skyvell Nilsson, M., Öhlén, J., & Rudman, A. (2013). Mastering the professional role as a newly graduated registered nurse. *Nurse Education Today*, 33 (7), 739-745.

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

BILAGOR

A. MISSIVBREV

Eskilstuna/Västerås, den ... 2014

Hej,

Vi genomför en förstudie om studenter som kunskapsbärare mellan Mälardalens högskola (MDH) och verksamheter där studenterna utför sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) inom våra professionsutbildningar på Akademin för hälsa, vård och välfärd (HVV) vid MDH. Det är alltså sjukgymnastprogrammet, sjuksköterskeprogrammet och socionomprogrammet.

Vi vill göra en intervju med dig som är student/handledare/lärare om dina erfarenheter av studenternas/din kunskapsutveckling under utbildningen. Intervjun beräknas ta ungefär 20 minuter. Förstudien är planerad i enlighet med forskningsetiska regler, vilket innebär bl.a. att ditt deltagande är frivilligt och att obehöriga inte har tillgång till personuppgifter med kopplingar till intervjumaterialet.

Dina kunskaper och erfarenheter är mycket värdefulla för oss och därför vill vi komma kontakt med dig för att bestämma en tid för intervjun.

Vi är tacksamma för svar senast den ... 2014.

Tack på förhand.

Vänliga hälsningar.

För- och efternamn (e-post och telefonnummer)

B. INTERVJUGUIDE

Frågor nedan är skrivna för studenter. Små justeringar gör för att anpassa till handledare och lärare.

1. Vilka kunskaper har studenterna tagit med sig från högskolan till verksamheterna i förhållande till Verksamhetsförlagd utbildning?

En tematisk öppen fråga om denna frågeställning:

Vi kan börja med en fråga om när du hade din första VFU. Kan du berätta om vilka kunskaper, såväl teoretiska som praktiska, du tog med dig från högskolan till praktikplatsen?

När vi är klara med den första VFU kan vi gå över till den sista VFU och formulera om frågan ovan:

Om vi går över till din sista VFU. Kan du berätta om vilka kunskaper du tog med dig från högskolan till praktikplatsen då?

2. Vilka kunskaper har studenterna tagit med sig från verksamheterna till högskolan i förhållande till Verksamhetsförlagd utbildning?

En tematisk öppen fråga om denna frågeställning:

Nu kan vi gå över till kunskapsbärande från verksamheterna till högskolan. Vi kan börja med din första VFU. Kan du berätta om vilka kunskaper, såväl praktiska som teoretiska, du tog med dig praktikplatsen till högskolan?

När vi är klara med den första VFU kan vi gå över till den sista VFU och formulera om frågan ovan:

Om vi går över till din sista VFU. Kan du berätta om vilka kunskaper du tog med dig från praktikplatsen till högskolan då?

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Box 883, 721 23 Västerås Tfn: 021-10
13 00
Box 325, 631 05 Eskilstuna Tfn: 016-15
26 00